

NÁRODNÍ KONVENT

Evropské politické společenství a jeho budoucí potenciál

Shrnutí a doporučení vyplývající z diskuze kulatého stolu Národního konventu o EU
konaného dne 26. května 2023

Doporučení vypracovali Jana Juzová a Žiga Faktor

Úvod do problematiky

Evropské politické společenství (EPS) vzniklo v minulém roce jako unikátní platforma sjednocující zástupce všech evropských zemí na nejvyšší úrovni, s výjimkou Ruska a Běloruska. Cílem EPS je podpora politického dialogu a spolupráce mezi zeměmi v otázkách společného zájmu a posílení bezpečnosti, stability a prosperity kontinentu. První summit Evropského politického společenství proběhl v Praze v říjnu 2022 a zúčastnilo se jej celkem 44 zemí. Zastoupeny jsou členské země Evropské unie, kandidátské či potenciálně kandidátské země – státy západního Balkánu (Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Kosovo, Severní Makedonie, Srbsko) a tzv. Asociované trio (Moldavsko, Ukrajina a Gruzie) – Arménie a Ázerbájdžán jako země Východního partnerství, evropské vojenské mocnosti Turecko a Spojené království a země Evropského sdružení volného obchodu (Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko). Na nadcházejícím druhém summitu EPS, organizovaném 1. června v Moldavsku, také potvrdily účast evropské mikrostáty, Andorra, Monako a San Marino.

Charakteristickým rysem summitu v Praze byla neformální povaha setkání, která kromě společného jednání a tří diskuzí ve formátu kulatých stolů poskytovala dostatek prostoru pro jednotlivé bilaterální a multilaterální schůzky mezi lídry. Summit byl účastníky velmi pozitivně hodnocen a ukázal se jako vítaná příležitost pro diskuzi o aktuálních tématech. Důležitým výstupem jednání během summitu byla také dohoda mezi Arménií a Ázerbájdžánem, o vyslání monitorovací mise EU, jejímž cílem bylo přispět k ukončení více než třicetiletého konfliktu mezi oběma zeměmi. Pozitivně byla vnímána i účast tehdejší britské premiérky Liz Trussové, která se původně k návrhu prezidenta Macrona na vytvoření EPS a organizaci summitu stavěla odmítavě, navíc v kontextu nevyjasněných bilaterálních vztahů mezi Spojeným královstvím a Francií.

Na úspěch pražského summitu navázaly Moldavsko, Španělsko a Velká Británie, které oznámily, že se zhostí organizace dalších setkání, a zajistily tak EPS potřebnou kontinuitu. K budoucnosti iniciativy se však váže řada otázek ohledně jeho dlouhodobého účelu nad rámec trvání ruské války na Ukrajině, tematického zaměření, formátu a případného podmíněného členství a také ohledně jeho případného překrývání či komplementarity s dalšími organizacemi v evropském prostoru. Do budoucna bude také potřebné vyjasnění vztahu EPS k Evropské unii, jejím institucím, politikám i finančním prostředkům. Další otázkou, která se k budoucnosti EPS váže, je potom možnost přizvání dalších státních i nestátních aktérů a partnerů.

Rámec kulatého stolu

V pátek 26. května 2023 se uskutečnil kulatý stůl Národního konventu o EU na téma „Evropské politické společenství a jeho budoucí potenciál.“ Kulatý stůl organizoval Úřad vlády ve

spolupráci s Institutem pro evropskou politiku EUROPEUM. Debaty se zúčastnili zástupci státní správy, Svazu měst a obcí, Evropské komise, akademické sféry a médií.

Kulatému stolu byly předloženy tři základní otázky:

1. Jaký potenciál Evropské politické společenství nabízí a jak může doplnit již existující platformy a procesy?

Evropské politické společenství je formováno v kontextu již existujících dalších platform – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Rady Evropy či procesu rozšiřování Evropské unie, a v určité míře se zatím s těmito organizacemi a procesy tematicky překrývá. Zároveň jednou z klíčových ambicí, které stály za zrodem EPS, bylo upevnění vztahů mezi členy EU a zeměmi, které o vstup do EU usilují, případně těmi, které aspirují na co nejbližší spolupráci s EU. Platforma také nabízí možnost pravidelného dialogu s významnými partnery, kteří o členství v EU buď zájem nemají (Velká Británie) či pro ně tato perspektiva není aktuální (Turecko). Jak může být tato nová iniciativa komplementární k těm již existujícím? Jak přispívá k posílení jednoty v Evropě? Jak zajistit, aby EPS podpořila a nenahrazovala proces rozšiřování či politiku sousedství EU?

2. V jakých oblastech spolupráce má platforma největší potenciál a na jaké by se měla zaměřovat?

Témata dominující Pražskému summitu reagovala především na aktuální společné výzvy. Pro budoucnost Evropského politického společenství tak vyvstává otázka, zda by i další summity měly reflektovat proměňující se politické výzvy, nebo by měly adresovat ukotvené tematické okruhy definované na základě prvního summitu v Praze případně dlouhodobé problémy, kterým čelí celý kontinent. Jaké oblasti spolupráce by byly největším přínosem z pohledu EU a České republiky? Jak zajistit tematické provázání s dalšími existujícími iniciativami? Jak může EPS maximálně využít svůj potenciál pro řešení problémů, které doposud nebyly diskutovány v kontinentálním rozměru?

3. Jaký formát a způsob fungování platformy by byl nejpřínosnější pro naplnění jejího účelu?

Aktuálně Evropské politické společenství funguje na principu minimální institucionalizace, jako otevřená platforma pro diskusi mezi členskými státy o tématech společného zájmu. Z hlediska koordinace a efektivního fungování do budoucna vyvstává otázka, zda nebude nutné iniciativu více institucionalizovat, případně také podmínit členství v ní na základě sdílených principů. Měly by být vytvořeny stálé struktury v rámci EPS jako například sekretariát? Na jaké úrovni by měla být zajištěna koordinace jednotlivých summitů a jejich výsledků? Je žádoucí usilovat o koordinaci ze strany EU? Mělo by být členství v EPS nějak podmíněno a případně na základě jakých kritérií? Stačí ke členství geopolitický soulad či by měly být zohledněny podmínky vztahující se k úrovni demokracie? Bylo by na místě zvát i zástupce dalších významných mezinárodních či nevládních entit (např. Evropská banka pro obnovu a rozvoj, Rada Evropy nebo také běloruská opozice)?

Podkladem pro debatu v rámci kulatého stolu byl diskuzní materiál týkající se Evropského politického společenství a jeho budoucích možností a přínosů, který vypracovali autoři z Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM – seniorní výzkumná pracovnice Jana Juzová, výzkumná spolupracovnice Zuzana Kasáková a vedoucí bruselské kanceláře EUROPEUM Žiga Faktor. Vypracováno bylo jedno stanovisko předložené Masarykovou univerzitou.

Setkání Národního konventu zahájil vrchní ředitel Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR, **Štěpán Černý**, který na začátek podtrhnul unikátnost formátu EPS, který sjednocuje lídry evropských zemí na té nejvyšší úrovni a napříč celou Evropou. Objasnil také principy pražského summitu, kterými byla především neformálnost setkání, absence písemných finálních výstupů a důležitost samotného faktu, že se lídři v této formaci poprvé sešli. Ocenil dohodu mezi Arménií a Ázerbájdžánem o vyslání monitorovací mise EU, které bylo díky summitu dosaženo. Zmínil také to, že některé státy a aktéři vyjadřují obavu z toho, že by EPS mohlo být pojímáno jako náhrada rozšiřovacího procesu EU, s čímž Česká republika nesouhlasí a EPS takto nevnímá. Vztah EPS k Evropské unii je podle něj komplementární, jelikož EU disponuje vlastními programy i financemi v oblastech diskutovaných v rámci EPS a díky svým kapacitám může například poskytnout organizační pomoc i během summitu v Moldavsku. Na závěr představil očekávání od nadcházejícího summitu, který má svým formátem navazovat na setkání v Praze a také nemá přinést žádná písemná závěrečná prohlášení.

Následně si převzala slovo prezentující **Jana Juzová**, která představila hlavní body podkladového dokumentu. Z hlediska případného překrývání s dalšími organizacemi v Evropě, zejména Radou Evropy a Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, vnímají autoři podkladového dokumentu pozitivně setkávání na nejvyšší politické úrovni v rámci EPS, což činí tento formát unikátní. Do budoucna autoři navrhují možnost přizvání zástupců těchto organizací či dalších aktérů při diskuzích o tématech, která jsou v jejich agendě a kde by jejich účast měla výraznou přidanou hodnotu. S ohledem na témata, kterým se EPS věnuje, je podle autorů cenným prvkem právě flexibilita a aktuálnost. Oproti současným tematickým okruhům autoři navrhují více pozornosti věnovat především mobilitě mládeže mezi participujícími zeměmi. Autoři také upozornili na tematické překrývání s iniciativami EU, která na rozdíl od EPS má silnou administrativní a personální strukturu a vlastní finance na jejich realizaci. Bylo by proto podle nich žádoucí do budoucna prozkoumat potenciál pro lepší využití kapacit EU. V otázce členství autoři upozornili na to, že v aktuálním nastavení by případná kritéria musela být odsouhlasena všemi participujícími zeměmi, což by vyloučilo například otázku demokratičnosti, a nepovažují to tedy za realistické.

Následně prezentovala stanovisko za Masarykovu univerzitu odborná asistentka Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií **Petra Kuchyňková**. Ocenila především neformální povahu setkávání, která umožňují mnohem uvolněnější jednání, a také unikátnost setkávání na nejvyšší úrovni v takovém rozsahu. Z toho důvodu také nevnímá negativně potenciální překrývání s dalšími platformami, ale naopak zdůraznila jejich komplementaritu z hlediska různých úrovní setkávání. Jako adekvátní vnímá také frekvenci

setkávání dvakrát ročně, která umožňuje reflektovat aktuální výzvy. V otázce institucionalizace vyzdvihla spíše možnost propojování s již existujícími strukturami než vytváření nových. EPS by dle ní měla kvůli své úrovni udávat směr pro ostatní iniciativy v evropském prostoru, například skrze neformální dohody, které by byly dále rozpracovány v jiných formátech. V otázce hodnotového ukotvení EPS upozornila na to, že jakákoli kodifikace členství by narušila neformální povahu této iniciativy. Jako jednotící prvek mezi státy EPS vnímá naopak spoluodpovědnost za vývoj ve sdíleném prostoru a za reakci na společné výzvy. Vyzvala také k opatrnosti v otázce přizvání dalších aktérů s ohledem na případnou formalizaci skrze status pozorovatele apod.

V následné diskusi vystoupili odborníci ze státní správy, Evropské komise, akademické sféry a médií, jmenovitě: **Iva Kopečná** (Úřad vlády ČR), **Lukáš Lukačovič** (Úřad vlády ČR), **František Novotný** (Úřad vlády ČR), **Dan Jiránek** (Svaz měst a obcí), **Petr Mooz** (Evropská komise), **Marián Sekerák** (AMBIS) a **Ondřej Houska** (Hospodářské noviny).

V diskusi se účastníci zaměřili zejména na problematiku překrývání a komplementárnosti Evropského politického společenství s dalšími mezinárodními organizacemi v evropském prostoru (zejména Radou Evropy, Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Evropskou unií) a s probíhajícími procesy jako je rozšiřování EU. Ačkoli zdůraznili unikátnost formátu EPS, který je rozdílný oproti ostatním organizacím, nevyloučili jejich možné větší provázání do budoucna. Zejména ve vztahu k Evropské unii bylo opakovaně zmíněno, že EU již má vyvinuté programy a vlastní finanční nástroje v mnoha oblastech, a to i ve vztahu k nečlenským zemím, zatímco případné další financování skrze EPS by bylo problematické a zatím po něm ani z řad států EPS necítit poptávku. Zároveň účastníci potvrdili, že by EPS v žádném případě nemělo nahrazovat politiku rozšiřování EU a že nejlepším ujištěním partnerů aspirujících na členství v EU by byl právě pokrok v rozšiřovacím procesu.

V otázce potenciální formalizace a institucionalizace EPS do budoucna panovala shoda, že by to nebylo žádoucí a že právě neformálnost platformy přináší velké výhody. Předmětem diskuze bylo také tematické zaměření EPS a otázka kontinuálnosti jednotlivých témat napříč summity či otázka zapojení dalších nevládních i vládních partnerů do budoucích setkání. Zde účastníci opět zdůraznili výhody, které flexibilita EPS přináší. Z hlediska diskutovaných témat by tak nadále měla reagovat na aktuální otázky a výzvy, které v budoucnu vyvstanou, ačkoli lze očekávat, že určitá kontinuita bude přirozeným rysem. Pořádající země EPS by mohly do budoucna zvážit flexibilní ad hoc přizvávání dalších partnerů, ať už vládních či nevládních, k budoucím summitům, ale vždy jen ve vztahu ke konkrétnímu tématu a jen na určitou část setkání a se souhlasem všech zvaných států, aby nedošlo k narušení křehké shody na formátu.

Navrhovaná doporučení

Z prezentovaných stanovisek a následné diskuze vyplynula tato doporučení:

Doporučení Národního konventu o EU:

- 1.** Evropské politické společenství se osvědčilo jako platforma pro neformální setkávání zástupců evropských zemí na nejvyšší úrovni a tento charakter EPS by měl být zachován i do budoucna. **Přizvání zástupců mezinárodních organizací či dalších zemí** ke konkrétním jednáním **by mělo být umožněno**, pokud by jejich účast měla výraznou přidanou hodnotu. EPS nemá konkurovat jiným organizacím v evropském prostoru ani nahrazovat integrační procesy jako je rozšiřování EU. Cenným přínosem EPS je jeho potenciál pro **vytvoření prostoru k řešení sporů na nejvyšší politické úrovni**, a to za zavřenými dveřmi.
- 2.** S ohledem na diskutovaná témata by měl být dále **zachován flexibilní charakter EPS jako platformy, která reaguje na aktuální výzvy a vývoj s celoevropským významem**. Stanovení témat by mělo nadále záležet na zemi, která summit aktuálně hostuje.
- 3.** Organizace summitů dvakrát ročně se jeví jako adekvátní a zároveň je pozitivním prvkem dosavadní střídání členských a nečlenských zemí EU, navíc s určitou geografickou diverzitou. Ačkoli EPS není přímo vázáno na Evropskou unii, **do budoucna by instituce EU vzhledem ke svým kapacitám měly být připraveny poskytnout podporu hostujícím zemím** v případě jejich zájmu a potřeby.

Tento text není prostým zápisem jednotlivých příspěvků, které byly v diskuzi předneseny. Neobsahuje tedy vše, co bylo v diskuzi řečeno a nevyjadřuje názor všech účastníků na všechna diskutovaná témata. Jedná se o shrnutí nejdůležitějších bodů a formulaci doporučení na základě proběhlé diskuze.

Národní konvent o Evropské unii představuje diskuzní platformu, která je stálým místem pro debatu o evropských otázkách v ČR.

Projekt, koordinovaný na půdě Úřadu vlády České republiky, propojuje zástupce vlády, obou komor Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, odbornou veřejnost, neziskový sektor a sociální partnery a další zainteresované aktéry.

Více o Národním konventu najdete na internetových stránkách www.narodnikonvent.cz Twitteru [@KonventEU](https://twitter.com/KonventEU) a instagramovém profilu [@narodnikonvent](https://www.instagram.com/narodnikonvent).